

آبشار های شوشتر - تکس: سجاد صفری / ایران

آیاوزارت نیرو لایروبی سازه‌های آبی شوشتر را انجام می‌دهد؟

شاهکار مهندسی آب ایران در شرایط بحرانی

پیش‌از رسیدن سیل به سازه‌های آبی شوشتر، رانش زمین به دیواره غربی آسیاب‌های آبی ترک انداخته و تاریخ ۲۵۰۰ ساله مهندسی آب ایران را مواج کرده بود! «محمدحسین ارسلوزاده» مدیر پایگاه میراث فرهنگی سازه‌های آبی تاریخی شوشتر هم در گفت‌وگو با «ایران» خبر خوبی از وضعیت دهمین اثر ایرانی در فهرست جهانی یونسکو بعد از سیل اخیر ندارد. سیل فروکش کرده اما شدت آب همچنان سازه‌های آبی شوشتر را زخم می‌زند. ارسلوزاده هشدار می‌دهد که هرچه سریع‌تر باید «لایروبی» بستر رودخانه با هدف نجات بخشی سازه‌های آبی شوشتر آغاز شود. آن‌طور که او می‌گوید: «بعد از لایروبی‌ها، میزان واقعی تخریب وارد شده به سازه‌های آبی این شهر باستانی مشخص می‌شود.»! به گفته او لایروبی‌ها بر اساس توافق‌های انجام گرفته، وظیفه سازمان آب و برق خوزستان است، با وجود این، کارشناسان این سازمان در گفت‌وگو با «ایران» از این وظیفه اظهار بی‌اطلاعی می‌کنند!

مسیر سازه‌های آبی شوشتر اظهار بی‌اطلاعی می‌کند. او می‌گوید: «بستر رودخانه‌های دائم حیطه کاری وزارت نیرو و آثار تاریخی هم در اختیار سازمان میراث فرهنگی است.» اما وی در واکنش به این یادآوری که رانش زمین و زمین لغزش‌ها در حیطه تخصص و وظیفه منابع طبیعی است، می‌گوید: «سازمان آب و برق خوزستان یک واحد آبخیزداری دارد.» و البته تعجبش را از آنچه «موازی کاری» می‌خواند، پنهان نمی‌کند. سؤال روزنامه ایران از سوی کارشناسان آب و برق هم بی‌جواب می‌ماند. آنها اعتقاد دارند که این سؤال‌ها را باید از میراث‌ها پرسید. یکی از آنها می‌گوید: «اگر موضوع در بحث گردشگری باشد و مشکل سازه‌ای به وجود بیاید، از سوی سازمان آب و برق، طرح موضوع و برآورد خسارت می‌شود.» او درباره همکاری با میراث فرهنگی هم می‌گوید: «اداره میراث فرهنگی شوشتر درباره وضعیت(خطرناک) بند میزان در زمان سیل اطلاعاتی به ما دادند و با

آنها همکاری کردیم.» او درباره لایروبی رودخانه گرگر و جلوگیری از فرسایش بیشتر سازه‌های آبی شوشتر هم می‌گوید: «هنوز به توافق نرسیدیم!» این کارشناس همه چیز را موکول به نگاه موافق مدیرعامل سازمان آب و برق می‌داند و درباره جلب نظر موافق مدیرعامل می‌گوید: «هنوز صفر صفر هستیم.» نگاه آب منطقه‌ای خوزستان به میراث مهندسی آب ایرانیان در این شهر جنوبی، نگاه گردشگری است. کارشناسان این سازمان در نهایت می‌گویند: «برای همکاری با میراث فرهنگی باید از سوی آنها درخواست اعلام شود اما این درخواست هنوز به آب و برق استان نرسیده است.»

ارسلوزاده حرف کارشناسان را قبول ندارد. به گفته او، آب و برق خوزستان با توجه به جلساتی که در ستاد بحران انجام گرفته از موضوعات مطرح شده درباره سازه‌های آبی شوشتر با خبر است. او می‌گوید: «در زمان سیل همکاری‌هایی میان میراث فرهنگی و سازمان آب و برق

انجام گرفت و کارشناسان دو دستگاه با هم مشورت کردند.» مقاوم‌سازی اضطراری «بند میزان» هم به گفته او، نتیجه این جلسات مشورتی مشترک بود. ارسلوزاده می‌گوید: «این مقاوم سازی‌ها عمده به بند میزان انجام گرفت.» البته او می‌گوید: «برای برآورد خسارت واقعی سیل باید منتظر فروکش کردن نسبی آب ایستاد.» همچنین برخلاف آنچه از سوی سازمان آب و منطقه‌ای شنیده می‌شود، ارسلوزاده از امضای توافقنامه‌هایی در کارگروه تخصصی میراث فرهنگی پیش از سیل خبر می‌دهد. به گفته او، همین کارگروه، سازمان آب و برق را مکلف به رسیدگی، کنترل، لایروبی و تثبیت سازه‌های آبی از بند میزان تا محدوده‌ای پایین‌تر از آسیاب‌های آبی شوشتر کرده است. او می‌گوید: «تأمین اعتبار این عملیات‌ها هم به عهده، آب و برق است.» ارسلوزاده تأکید می‌کند: «صورتهجلسات این توافق‌ها هم موجود است.» موضوعی که کارشناسان آب و برق اصلاً درباره آن صحبت نمی‌کنند و نمی‌خواهند نامی از آنها به میان بیاید.

■ یونسکونگران رانش دیواره غربی

ارسلوزاده هم مدیر پایگاه میراث فرهنگی سازه‌های آبی است و هم رئیس اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگر شهر. او هم مثل دو بخش دیگر نمی‌داند سیلاب تغییری در رانش موجود روی دیواره غربی آسیاب‌ها ایجاد کرده یا خیر! او می‌گوید: «سیلاب در بستر رودخانه اتفاق می‌افتد و دیواره غربی آسیاب‌های آبی با سیل مواجه نشده است!» البته ارسلوزاده تأثیر باران‌های شدید بر رانش زمین و در معرض قرار دادن رانش این دیواره را رد نمی‌کند. نگرانی‌ها به سازمان یونسکو هم رسیده است. این سازمان بین‌المللی به یکی از کارشناسان زمین‌شناسی خود در این شهر جنوبی، نگاه گردشگری است. کارشناسان این سازمان در نهایت می‌گویند: «برای همکاری با میراث فرهنگی باید از سوی آنها درخواست اعلام شود اما این درخواست هنوز به آب و برق استان نرسیده است.»

رانش زمین پنج خانه را هم روی دیواره غربی نشانه رفته است! به گفته ارسلوزاده، به مالکان خانه‌ها اعلام خطر شده و خانه‌ها باید تخلیه شوند اما او می‌گوید: «صاحبان این خانه‌ها از تخلیه سرباز می‌زنند.» هرچند ارسلوزاده بی‌میل به ورود بحث است اما ماجرا به توافق مالی و قیمت خانه‌ها برمی‌گردد. مالکان خانه‌ها را به قیمتی می‌فروشند که

مسئولان شهر با آن موافق نیستند. او عدد کارشناسی مسئولان و عدد درخواستی مالکان را برای این معامله نمی‌گوید. او فرمانداری را مسئول خرید خانه‌ها معرفی می‌کند و شهرداری را مسئول جا به جایی موقت و رفع خطر می‌داند. ارسلوزاده در پاسخ به این سؤال که بارش‌های تازه تغییر جدیدی در اندازه ترک روی دیواره غربی به وجود آورده یا خیر؟ هم می‌گوید: «ما به نشانه جدیدی مبنی بر تغییر ترک‌ها نرسیده‌ایم!» البته «محمدحسین ارسلوزاده» حتی ترک‌های افتاده بر دیواره غربی و بخشی از بافت تاریخی شهر را به دلیل رانش تکذیب می‌کند اما زخم رانش‌ها، کاری‌تر و شکاف عمیق‌تر از آن است که بتوان آن را «کتمان» کرد! شاهد آن هم عکس‌های بسیاری است که در فضای مجازی منتشر شده! بازدید میدانی خبرنگار «ایران» هم این مسأله را تأیید می‌کند. او البته می‌گوید: «سیل مشکلات جدیدی را پیش روی یکی از آثار ایرانی ثبت جهانی شده(سازه‌های آبی) در فهرست میراث فرهنگی یونسکو گذاشت.» آن‌طور که ارسلوزاده می‌گوید: «باوجود آرم گرفتن سیل، همچنان «کالبد تاریخی» سازه‌ها و جداره آنها بر اثر شدت آب شسته می‌شود و فرسایش خاک هر لحظه وضعیت آنها را خطرناک‌تر می‌کند!

■ وضعیت قرمز سازه‌های آبی شوشتر

سازه‌های آبی تاریخی شوشتر مجموعه‌ای به هم پیوسته از پل‌ها، بندها، آسیاب‌ها، آبشارها، کانال‌ها و تونل‌های عظیم هدایت آب هستند که در ارتباط با یکدیگر کار می‌کنند. این سازه‌ها در دوران هخامنشیان تا ساسانیان برای بهره‌گیری بیشتر از آب ساخته شده‌اند. در سفرنامه ژان دیولاوآ باستان‌شناس نامدار فرانسوی از این محوطه به‌عنوان بزرگ‌ترین مجموعه صنعتی پیش از انقلاب صنعتی یاد شده است. این پیوستگی در مدیریت آب گرگر

سازه‌های آبی تاریخی شوشتر مجموعه‌ای به هم پیوسته از پل‌ها، بندها، آسیاب‌ها، آبشارها، کانال‌ها و تونل‌های عظیم هدایت آب هستند که در ارتباط با یکدیگر کار می‌کنند. این سازه‌ها در دوران هخامنشیان تا ساسانیان برای بهره‌گیری بیشتر از آب ساخته شده‌اند. در سفرنامه ژان دیولاوآ باستان‌شناس نامدار فرانسوی از این محوطه به‌عنوان بزرگ‌ترین مجموعه صنعتی پیش از انقلاب صنعتی یاد شده است. این پیوستگی در مدیریت آب گرگر باعث شد تا آنها به‌عنوان «مهندسی آب» در فهرست جهانی یونسکو قرار گیرند

باعث شد تا آنها به‌عنوان «مهندسی آب» در فهرست جهانی یونسکو قرار گیرند. سازه‌های آبی شوشتر در جلسه یونسکو در شهر سویل اسپانیا در سال ۸۸ به ثبت رسید.

سیل خوزستان دست پر به «گرگر» می‌رسد. بسیاری از درختان بیشه‌ها و جزایر سر راه را بخود می‌کند و می‌آورد. همزمان با سیل خوزستان بود که ارسلوزاده از احتمال تخریب تونل‌های آسیاب‌های آبی خبر داد و آژیر قرمز را کشید. تجمع سرشاخه‌ها در تونل‌ها و رسوب‌گذاری گل و لای، سازه را تحت فشار قرار داده بود. به گفته او، درخت‌ها در اطراف پل شادروان، پل گرگر و در محوطه‌های آسیاب آبی رسوب‌گذاری و نشست کرده‌اند. او و همکارانش هنوز نمی‌دانند در لایه‌های زیر سطح آب چه اتفاقی دارد برای این آثار می‌افتد و بعد از لایروبی مشخص می‌شود. تاریخ لایروبی هم معلوم نیست! او می‌گوید: «آب بشدت گل آلود است. بنابراین نمی‌توان آن چیزی که در آب در جریان است را رصد کرد!» تونل‌های فرعی آسیاب‌های آبی کنترل و بازبینی شده‌اند اما کارشناسان هنوز نتوانسته‌اند تونل‌های اصلی را بازبینی کنند. آن‌طور که این کارشناس می‌گوید: «بازبینی این تونل‌ها، مستلزم منحرف کردن مسیر رودخانه و... است.» او بررسی‌ها بستر بند میزان و پل بند شادروان را اورژانسی می‌داند و می‌گوید: «همه درجه‌های آبشارهای شوشتر باید زده اما نشست رسوب‌ها مسأله خطرناکی است که هرچه سریع‌تر باید رفع شود!» باوجود هشدارهایی که او می‌دهد خطرناکی است که در مقابل حوادث از جمله آتش‌سوزی و... حداقل تجهیزات اولیه را داشته و تمهیدات را اندیشیده باشید. بیمه قبل از قرارداد این مسائل را چک می‌کنند.» او هم بحث را به سمت بازار تاریخی تبریز می‌برد و می‌گوید: «(الان بین ۵۰ تا ۶۰ درصد مغازه‌های بازار تاریخی تبریز بیمه هستند.» البته این بیمه‌ها توسط کسبه پرداخت شده است. به گفته طالبیان هزینه مرمت اثری که سازمان میراث فرهنگی یا دستگاه‌های دیگر بیمه می‌کنند باید در زمان حادثه به طور کامل پرداخت شود. و اعتقاد دارد که با بیمه کردن بناها به محض وقوع حادثه می‌توان مرمت اثر را شروع کرد و منتظر اختصاص یک بودجه از سوی دولت یا مجلس نماند.

طالبیان بیمه هر بنا را متفاوت می‌داند و می‌گوید: «مثلاً تهدیدات یک موزه با یک خانه و بازار تاریخی فرق می‌کند.» «مهرداد لاهوتی» نماینده لنگرودی‌ها در گفت‌وگو با «ایران» از تصویب طرح دفاع می‌کند و می‌گوید: «(این طرح برای جا انداختن حفاظت از بناهای تاریخی و گسترش فرهنگ بیمه تصویب شد.» لاهوتی البته این بیمه را تنها شامل بناهای تاریخی نمی‌داند. او اعتقاد دارد که باید پروژه‌های عمرانی را هم به این سمت برد. لاهوتی می‌گوید: «این طرح باعث می‌شود تا زمانی که یک اثر آسیب می‌بیند به جای دولت، سراغ بیمه برویم.» «فاطمه ذوالقدر» دیگر نماینده مجلس هم این طرح را یک بسته حمایتی برای بناهای تاریخی می‌داند. به گفته نماینده طرح بعد از رای مثبت که این مجلسی‌ها به شورای نگهبان ارسال شد، کار باید ماند و دید رای شورای نگهبان به این طرح چیست؟

آثاری که در اختیار سایر دستگاه‌ها و نهادهای است چیست؟» بخشی از مهم‌ترین بناهای میراثی و تاریخی مهم کشور در دست بنیاد مستضعفان، قوه قضائیه و نهادهای نظامی قرار دارد. او سؤال دیگری هم دارد، تکلیف بناهایی که در دست بخش خصوصی است چیست؟ طالبیان در پاسخ می‌گوید: «این مصوبه همه دستگاه‌های دولتی و نظامی را مکلف به بیمه بناهای تاریخی می‌کند. او امیدوار است که ورود بخش دولتی به بیمه بناهای تاریخی، بخش خصوصی را هم به این سمت بیاورد. طالبیان هیچ مانعی برای بیمه بناهای تاریخی توسط این بخش نمی‌بیند. او یادآوری می‌کند که اعتبار سازمان برای بیمه کردن همه بناها کافی نیست، اما می‌گوید: «چون وضعیت موزه‌های این سه کاخ حساس بود، بیمه بناها را از آن نقطه شروع کردیم.» البته این کارشناس اشیای تاریخی داخل موزه را از شمول بیمه خارج می‌داند و می‌گوید: «اشیای تاریخی-باستانی در ایران تنها در زمان نمایش عمومی بیمه می‌شوند.»

همچنین «مهدی‌آبادی» بیمه کردن بناهای تاریخی را یک کار بسیار مثبت ارزیابی می‌کند اما می‌گوید: «من فکر می‌کنم شاید باید هزینه عظیمی که می‌خواهد صرف بیمه شود را صرف پایش و نظارت کرد.» او بحث را به آتش‌سوزی بازار تاریخی تبریز می‌برد. سرای دودری‌های تبریز به خاطر اتصال برق آتش گرفت و ۱۱۳ غرفه آسیب جدی دید. مهدی‌آبادی می‌گوید: «اگر بناها پایش دائم شود، قوانین مرتبط با مجلس رای بگیرد، در بازارهایی چون بازار فرش تبریز سیستم آتش‌نشانی هوشمند تعبیه شود، شاید احتیاجی به بیمه بناهای تاریخی نباشد.» او بحث را به اسناد تاریخی می‌برد و می‌گوید: «مثلاً اگر جایی مثل مرکز اسناد سازمان میراث فرهنگی را بیمه کنند اما پایش نداشته باشد و دچار آتش‌سوزی شود خسارت بیمه چه کار می‌تواند برای اسناد؟ دست رفته انجام دهد!»

او همچنین می‌پرسد: «مثلاً اگر کاشی تکیه

تخت جمشید یا چغازنبیل ندارند. به گفته معاون فرهنگی آنها به‌دنبال بیمه بناهای تاریخی در داخل شهر هستند. در نتیجه محوطه‌های باستانی و تپه‌های تاریخی زیر چتر بیمه قرار نمی‌گیرد. برای این تمایز دلیل هم دارد. طالبیان می‌گوید: «بناهای تاریخی در شهر توسط عوامل بسیاری تهدید می‌شود که تأثیری روی محوطه‌ها باستانی و بناهای خارج از شهر ندارند.» او آتش‌سوزی، زلزله و سیلاب را از جمله دلایلی می‌داند که معاونت تحت‌مدیریتش را به سمت بیمه بناهای تاریخی برده است. البته برخی از دلایلی که طالبیان می‌گوید: می‌تواند محوطه‌ها و سایت‌های باستانی را تهدید و تخریب کند. مثلاً سیل و زلزله به تخت جمشید و چغازنبیل هم نشسته است. تاخت‌و‌تاز این هم سیلاب شیراز رقم زد وقتی به سمت تاریخ ۲۵۰۰ ساله تخت جمشید خیز برداشت. اما از پس هخامنشی‌ها سرب برنایماد. آن چیزی که تخت جمشید را از سیل رها‌نید، دوراندیشی و مهندسی دفع آب هخامنشیان بود. مهندسان در دوره امپراطوری هخامنشی، آب و سیلاب را با کانال‌هایی به درجه‌هایی در جنوب شرق تختگاه تخت جمشید هدایت می‌کردند تا بنا از سیل آسیب نبیند. تا پیش از کشف شوش در درجه‌ها توسط تیم باستان‌شناسی پایگاه جهانی تخت جمشید، این اثر عظیم همواره با مشکل آبگرفتگی روبه‌رو می‌شد. این کشف پایانی بر آبگرفتگی بناهای تختگاه تخت جمشید بود. با وجود این طالبیان تأکید می‌کند که بحث بیمه تنها به بناهای میراثی در داخل شهر می‌پردازد. او در پاسخ به این پرسش که آیا سازمان میراث فرهنگی توان بیمه کردن بناها را دارد هم می‌گوید: «ما این اعتبار را تأمین کردیم.» معاون میراث فرهنگی البته تأکید می‌کند که سازمان میراث فرهنگی توان بیمه تمام بناها را ندارد اما کار را آرام آرام پیش می‌برد.

«ملیحه مهدی‌آبادی» می‌پرسد: «آیا این بیمه تنها شامل بناهای تاریخی است؟

بازار تاریخی تبریز - عکس‌ها: ایستا

بهارستانی‌ها حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی – فرهنگی را تصویب کردند

بناهای تاریخی زیر چتر بیمه

«بیمه بناهای تاریخی» درست زمانی تیتزرسانه‌ها شد که میراث فرهنگی کشور هم از سیل صدمه و آسیب خورد و هم بخشی از بازار تاریخی تبریز به‌عنوان «طولانی‌ترین بازار تاریخی جهان» طعمه حریق شد. توالی این اتفاق‌ها باعث شد تا این سؤال از سوی کارشناسان پیش بیاید که آیا بیمه بناهای تاریخی می‌تواند، میراث ثبت ملی و جهانی کشور را به سلامت از حادثه‌های طبیعی گذر دهد؟ پاسخ «محمدحسن طالبیان» معاون میراث فرهنگی کشور در گفت‌وگو با «ایران» به سؤال مثبت است.

■ بناهای تاریخی به سرنوشت پلنگ ایرانی دچار می‌شوند؟

بیمه بناهای تاریخی خواسته ماده ۱۹ از طرحی به نام «حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی – فرهنگی» است. این طرح را بهارستانی‌ها در هفته جاری تصویب کردند. بر اساس آن دولت مکلف است تدابیر و اقدامات لازم برای بیمه بناهای تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی و فهرست‌های ذریط را انجام دهد. آن‌طور که گسترده‌تر از آن است که تنها به بیمه بناهای

هزینه می‌شود.» «بیمه بناهای تاریخی» اما موضوعی است که برای نخستین بار تجربه می‌شود. البته آن‌طور که طالبیان می‌گوید عمارت آزادی پیش از تصویب طرح توسط مجلسی‌ها، بیمه کاخ نیاوران، گلستان و موزه ملی را شروع می‌کند. او بیمه این سه بنا به «تمرین بیمه بناهای تاریخی» یاد می‌کند. طالبیان این مصوبه را یک طرح تجربه شده در کشورهای دیگر می‌داند. ماده ۱۹ برای افکار عمومی و کارشناسان هم جذاب است و هم جای سؤال. پیش از اینکه سازمان میراث فرهنگی وارد بحث بیمه بناها شود، سازمان «یوزینلنگ ایرانی» هم از سوی یکی از بانک‌ها بیمه شد. بعد از آن بحث بیمه «خرس بلوچی» و «پلنگ ایرانی» روی میز مذاکره بانک‌ها و پردیسان آمد اما دفترچه بیمه در پنجه این دو قرار نگرفت. بیمه‌ها به دلایل

آنچه هزینه بالای بیمه این دو گونه خوانند دیگر، حیات وحش در حال انقراض ایران را همراهی نکردند. «بیمه‌ها از پس سیل برمی‌آیند؟» اولین سؤال را بسیاری از جمله «ملیحه مهدی‌آبادی» متخصص مرمت و عضو هیأت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی در گفت‌وگو با «ایران» مطرح می‌کنند. آیا سازمان میراث فرهنگی از پس پرداخت حق بیمه آثار تاریخی برمی‌آید؟ آیا مثلاً عمارت آزادی می‌تواند اثری چون تخت جمشید را با آن عظمت بیمه کند؟ او می‌گوید: «بی‌شک»

بیمه تخت جمشید هزینه بسیار گزافی